
Podnety vedeckého diela Jána Stanislava na pomedzí dialektológie a folkloristiky

Katarína Žeňuchová

„Som ľudového pôvodu, svojmu ľudu robím, a zostal som mu verný.“

Ján Stanislav¹

Nie náhodou uvádzame náš príspevok o široko a viacaspektovo orientovanom diele Jána Stanislava slovami, ktorými začína aj rozprávanie o Jánovi Stanislavovi jeho syn Ivan. Lásku k vlastnému národu a k jeho kultúrnym hodnotám ľahko vycítíme vo vedeckom diele Jána Stanislava. Profesionálny vzťah Jána Stanislava k ľudovej slovesnosti, folklóru a k folkloristike je založený najmä na zbieraní a zapisovaní nárečových textov, ktoré tvoria súčasť folklórneho rozprávačského repertoára. Tie sa mu stali východiskom a prameňom poznania reči jeho rodného Liptova.

Dôverne blízky vzťah jazykovedy a etnológie netreba osobitne predstavovať. Spomenieme iba niektoré skutočnosti, aby sme na ich pozadí poukázali, v čom je dielo Jána Stanislava podnetné pre folkloristické štúdium. Otázkami, ktoré sa nachádzajú v prieniku týchto vedných disciplín, sa spomedzi jazykovedcov zaoberajú najmä dialektológovia, etymológovia či onomastici. Vzťah folkloristiky a dialektológie vyplýva zo spoločného predmetu skúmania, spoločných postupov pri práci v teréne i podobných spôsobov spracovania materiálu. Vo všeobecnosti si nemožno predstaviť úspešnú prácu etnológa, etnografa či folkloristu, ba ani dialektológa bez toho, aby poznal nárečie, folklórne a kultúrne tradície regiónu, v ktorom výskum realizuje. Poznať nárečie skúmaného regiónu je aj priaznivým predpokladom pre to, aby si bádateľ získal dôveru a náklonnosť respondenta, prípadne, aby sa vyhol tomu, že informátor sa bude usilovať priblížiť svoj nárečový prejav jazyku výskumníka. Ján Stanislav sa pri svojom terénnom výskume touto otázkou zaoberať nemusel, venoval sa najmä nárečiam rodného Liptova, kde rástol, poznal miestne pomery: „Samozrejme kladie sa podmienka, že linguista chcjúci sa zaoberať skúmaním dialektu niektorého kraja, kde sa nenarodil...musí v tom mieste pobudnúť dlhší čas, aby sa sám dobre naučil dialektu prakticky, aby potom ľudia,..., nevykrúcali svoj dialekt a hľadeli sa mu prispôbiť.“²

Pri práci v teréne využíva folklorista i jazykovedec-dialektológ podobné postupy a metódy, blízky je i spôsob následného spracovania materiálu, rovnaký

¹ Stanislav, Ivan: *Život v slove. Rozprávanie o profesorovi Jánovi Stanislavovi*. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1987, s. 11.

² Stanislav, Ján: *Liptovské nárečia*. Turč. Sv. Martin 1932, s. 7.

je napokon i sám výsledok terénneho výskumu – nárečový zápis, ktorý poskytuje pramenný materiál využiteľný pre odborníkov vo viacerých vedných odboroch. Za príkladmi takých výskumníkov – dialektológov nemusíme chodiť ďaleko: V dejinách domácej i zahraničnej jazykovedy nájdeme množstvo príkladov osobností, ktorých ťažisko vedeckých aktivít spočívalo najmä v oblasti štúdia ľudovej reči (nárečia) a vo vedomí kultúrnej verejnosti sa spájajú predovšetkým s výskumom jazyka. Ich primárne nárečový výskum je dnes prínosom aj pre iné humanitné vedné disciplíny – najmä etnografiu a folkloristiku, napr. Samo Cambel, Volodymyr Hnaťuk, Ivan Verchratský, Ivan Paňkevič, Olaf Broch, František Bartoš, Jan Husek, Anton Habovštiak, Jozef Štolc a iní. Niektorí z nich sú dobre etablovaní v oboch vedných odboroch.

Ak komplexne sledujeme prácu dialektológov druhej polovice 19. storočia, ale aj terénne výskumy a prácu dialektológov v 20. storočí, môžeme pozorovať viacero úrovní naplňania medziodborovej spolupráce dialektológie a folkloristiky. Vzťah folkloristiky a dialektológie v období druhej polovice 19. storočia a začiatku 20. storočia, v období kreovania profesionálnych základov týchto vedných disciplín, však nemožno chápať v intenciách moderného ponímania interdisciplinárnej spolupráce. Veď napríklad Samo Cambel, Olaf Broch alebo iní lingvisti obohacovali pramennú základňu folkloristiky v záujme spoločného predmetu výskumu dialektológie a folkloristiky. Inú úroveň nadobudla medzidisciplinárnosť neskôr v práci jazykovedca Antona Habovštiaka či Konštantína Palkoviča. Námety z ľudovej rozprávačskej tradície, ktoré počas dialektologických výskumov zaznamenali, sa stali východiskom pre ďalšie umelecké a estetické stvárnenie. Celkom inú dimenziu sledujeme v práci etnolingvistov pri opísaní tzv. jazykového obrazu sveta či v úsilí dialektológov Jozefa Nižnanského, Jozefa Štolca, ktorí sa venovali ľudovej terminológii, alebo v spolupráci dialektologičky Adriany Ferenčíkovej pri spracúvaní nárečovej terminológie v Etnografickom atlase Slovenska. Lingvistický výskum Jána Doruľu zameraný na historickú vrstvu lexiky v jazyku folklórnej slovesnej tvorby, presnejšie ľudovej rozprávky,³ posúva kooperáciu lingvistov a folkloristov na úroveň moderného poňatia interdisciplinarity.⁴

Názorové tendencie dialektológov na využívanie folklórnych textov pri výskume nárečia neboli vždy celkom jednoznačné. V počiatočných štádiách rozvoja dialektológie sa bádatelia domnievali, že všetky folklórne žánre sú vhodným prameňom pre výskum nárečí. Postupne sa však ukázalo, že niektoré z nich nie je možné primerane využiť pri skúmaní nárečia, z dialektologického hľadiska sú menej hodnotné veršované a rýmované útvary ľudovej slovesnosti pre ich stro-

³ Doruľa, Ján: Čarovný svet a skutočný život v slovenskej rozprávke. 1. vydanie. Bratislava: Goralinga, 2012. 123 s.

⁴ O úlohe folklóru pri kodifikácii spisovných jazykov pozri v práci Lašuková, Viktória: Folklórny vektor v kodifikácii bieloruského a slovenského jazyka. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009, 308 s.

fickú, rytmickú a jazykovú štruktúru; takými sú napríklad piesňové žánre, rečovanky, vyčítanky a parémie. Na nevhodnosť veršovaných folklórnych útvarov – ľudových piesní – pre účely dialektologického výskumu poukazuje už aj Samuel Cambel, ktorého slovenská lingvistika právom považuje za zakladateľa slovenskej dialektológie. K prozaickým folklórnych žánrom, ktoré nie sú písané veršovo viazanou rečou, bola dialektológia vo svojich metodologických návodoch omnoho zhovievavejšia a pripúšťalo sa, že spoľahlivo zaznamenaný folklórny prozaický text možno naplno využiť pri dialektologickom výskume.

Musíme si však uvedomiť skutočnosť, že každý folklórny text – aj veršovo a rýmovovo viazaná pieseň, ale aj voľne rozprávaný folklórny text, neplní iba komunikačnú, prípadne informatívnu funkciu, ale aj estetickú funkciu. Tam, kde začína umenie, končí neštylizovanosť, lineárna výstavba textu či invariabilita, ktorej dialektológ predsa dáva prednosť. Takéto ponímanie vzťahu folklóru a dialektu navodzuje otázku, do akej miery môžeme nárečové zápisy folklórneho textu pokladať za dôveryhodný miestny dialekt. Samozrejme, vždy v závislosti od žánrovej príslušnosti zaznamenaných útvarov folklórnej slovesnej tvorby viac či menej do popredia vystupuje variabilný folklórny text verzus invariabilná nárečová forma. Aj Ján Stanislav upozorňuje na túto skutočnosť vo svojej monografii venovanej liptovským nárečiam z roku 1932: „V ostatných troch rokoch svojich dialektologických štúdií som sa úmyselne vyhýbal zapisovať najmä texty rozprávkové, povesti, piesne a pod.; najsamprv preto, lebo objekt musí mať k tomu zvláštne duševné dispozície a aj preto, že texty najmä povahy literárnej, nedonášajú vždy pre dialektologa očakávaného výsledku, často rozprávatel' vnáša do nich prvky literárneho alebo iných nárečí, podľa toho, od koho počul text alebo aj čítal... Prednosť som dával hovorom slobodným o poli, ovciach, počasí, sušení sena, ... Sú síce krátke (texty, pozn. K. Ž.), ale vypravované nenútene, bez literárnych prvkov.“⁵

Aj pohľad dnešnej folkloristiky a dialektológie dáva za pravdu slovám profesora Jána Stanislava, že pre dialektológa aj voľne rozprávaný nárečový útvar ľudovej slovesnosti, ako je napríklad rozprávka alebo povesť, je do istej miery jazykovo schematizovaný a podlieha umeleckej kompozícii a štylizácii, často sa rozprávač pod vplyvom týchto faktorov vychýľuje z normy tradičného dialektu a siaha po interdialektných tvaroch. Práve pre túto závažnú skutočnosť dával Ján Stanislav prednosť lineárnym rozprávaniam skúseností a zážitkov zo života respondentov.

Ivor Ripka v jednom z jubilejných príspevkov o Jánovi Stanislavovi píše: „Ján Stanislav vždy vysoko oceňoval tvrdú i tzv. čiernu prácu s materiálom (napr. zberateľskú prácu v teréne), ktorú považoval za užitočnejšiu než dlhé filozofovanie o problémoch nemajúcich pre jazykovedu praktický význam.“⁶ Platnosť tejto tézy potvrdzuje tiež fakt, že J. Stanislav už ako študent reálneho gymnázia v Liptov-

⁵ Stanislav, Ján: Liptovské nárečia, c. d., s. 18-19.

⁶ Ripka, Ivan: Ďakujeme, pán profesor. In: Kultúra slova, 1994, roč. 28, č. 6, s. 362.

skom Mikuláši prispel zápismi rozprávok zo svojej rodnej dediny z Liptovského sv. Jána, ktorú iniciovala Správa Matice slovenskej s podporou svojich odborov, ktorých úlohou bolo združovať slovenských vedcov a umelcov, vydávať pôvodnú vedeckú tvorbu, organizovať prednášky, exkurzie a výstavy. Na pomoc výskumu vydávali odbory MS aj dotazníky zamerané na jednotlivé oblasti kultúrneho a národného života. Ved' napokon materiál zhromaždený v dotazníkoch Jazykového odboru MS, ktoré boli zamerané na výskum nárečových javov, využíval i Ján Stanislav pri príprave dialektologickej monografie o liptovských nárečiach.

V Literárnom archíve SNK sú uložené národopisné materiály, ktoré sa podarilo zhromaždiť prostredníctvom učiteľov na slovenských školách. Pod signatúrou LA SNK C 517 sa uchovávajú záznamy od prispievateľov z rozličných kútov Slovenska, ktoré zasielali učitelia správe Matice slovenskej do Martina. 22. 8. 1924 správca Hodžovho štátneho reálneho gymnázia v Liptovskom sv. Mikuláši, Ján Šindelár, poslal správe Matice slovenskej rozprávky, ktoré zaznamenal študent Ján Stanislav v Liptovskom Svätom Jáne.⁷ Ide o skromný príspevok – sedem folklórnych textov uvedených jednoduchou pasportizačnou poznámkou: „vypráva M.S., značí J.S.“ Rozprávač i zapisovateľ sa nepomenúvajú plným menom, uvádzajú sa iba iniciály. Nárečová transkripcia záznamov je jednoduchá, tzv. čitateľská fonetická. Môžeme však postrehnúť špeciálny zápis výslovnosti bilabiálneho „v“ na konci *l-ových* prídastí v slovesných tvaroch minulého času, napr. *ňebáu, kráčaü, rozmýšľaü, skriü* a v číslovke *poü*. Zo žánrového a tematického hľadiska všetky folklórne nárečové texty spájajú démonologické a poverové prvky, čo korešponduje aj so všeobecnými tendenciami v tematickom a žánrovom vývine tohto obdobia.⁸ Vo vtedajšom rozprávačskom repertoári do úzadia ustupujú čarovné rozprávky a najživšie sú rozprávania zo života a poverové a démonologické povesti (mŕtvy chodí po smrti strašiť, o zakliatej dievčine v krypte atď.) Nielen tento textový materiál, ktorý zapísal a poslal profesor Jána Stanislava pre Správu Matice slovenskej, ale aj Stanislavovo vlastné pozorovanie a skúsenosť dokladuje túto tendenciu v zložení dobového repertoára. Neskôr v roku 1929 v Zborníku Matice slovenskej píše, že od svojho otca počul, že keď sa staré baby i mladšie dievky večer zídu, rozprávajú o mátochách a o smrti: „Všetko bolo ticho, len tak som sa pozerau do obloka, či už nejdu!“⁹

Práve týchto sedem nárečových zápisov pre Správu Matice slovenskej odštartovalo tzv. tvrdú čiernu prácu Jána Stanislava v teréne. O svojich ďalších terénnych výskumoch Ján Stanislav v roku 1929 v Zborníku Matice slovenskej píše: „Slovanský seminár Komenského univerzity v Bratislave, oddelenie prof. dr. F. Wollmana v lete 1927 rozposlal svojich členov sbierať rozprávky po slovenskom

⁷ Pozri v prílohe obrázok č. 1 a 2.

⁸ Ukážku rukopisného zápisu Jána Stanislava pozri v prílohe (obr. č. 3, 4, 5)

⁹ Stanislav, Ján: Niekoľko rozprávok z východnej tretiny Liptova: In: Sborník Matice slovenskej, 1929, roč. 7, sošit 1-2, s. 2.

vidieku; kol. *Antonovi*, (pozn. KŽ) Huskovi a mne prideli Liptov, ostatným Oravu.¹⁰ Ján Stanislav spomína, že po príchode na univerzitu Komenského sa ho ujal prof. Weingart, Albert Paržák a Frank Wollman. Albert Pražák poveril študentov zbierať staré písomnosti a knihy a profesor Frank Wollman „...nás vyučil v otázkach ústnej ľudovej slovesnosti. Pozbierali sme mu veľký materiál, časť bola publikovaná a väčšina ostáva v archíve nepreštudovaná.“¹¹ Profesor Frank Wollman nepochybne pod vplyvom svojho učiteľa Jiřího Polívku navrhol a realizoval v rokoch 1928–1947 zber ľudovej prózy na Slovensku, ktorého výsledky predstavujú jeden z vývinových prierezov ústnej prozaickej tradície a do dejín slovenskej folkloristiky sa zapísal pod menom *wollmanovská zberateľská akcia* (1928–1942). Ako je z dejín folkloristiky známe, najstaršie podoby ľudovej rozprávačskej tradície môžeme sledovať na materiáli systematických zberateľských aktivít štúrovskej generácie zo 40. rokov 19. storočia. Tieto zberateľské akcie poskytli bohatý slovesný materiál pri zostavovaní rukopisných Prostonárodných zábavníkov a Codexov v prvej polovici 19. storočia.¹² Druhým najstarším súborom je nárečová zbierka Samuela Cambela z prelomu 19. a 20. storočia,¹³ chronologicky tretia zbierka predstavuje práve spomínaná wollmanovská zberateľská akcia. Všetky texty wollmanovskej zberateľskej akcie sú uložené v osobitnom archívnom fonde v Ústave etnológie SAV. Archív obsahuje 2200 textov ľudovej prózy a množstvo piesní, texty sú doplnené aj podrobnými správami z výskumu.¹⁴ Širokej verejnosti je známy a dostupný reprezentatívny výber 585 textov z pôvodného rozsiahleho wollmanovského archívu, ktorý vyšiel v trojzväzkovom vydaní Slovenské ľudové rozprávky 1.-3. (1993, 2002, 2004) Výber textov z celého archívneho korpusu pripravila Božena Filová, obsiahlu štúdiu a vedecké porovnávacie komentáre so zaradením textov do širšieho medzinárodného kontextu pripravila Viera Gašparíková. Publikovaný materiálový korpus naratívnych textov doplnila V. Gašparíková aj dvojzväzkovým

¹⁰ Stanislav, Ján: Niekoľko rozprávok z východnej tretiny Liptova, c. d., s. 1.

¹¹ Stanislav, Ivan: Život v slove: s. 22, porovnaj aj s. 25.

¹² Na vydávaní a sprístupňovaní rukopisných Codexov z obdobia romantizmu pracuje literárna historička Jana Pácalová: *Codexy tisovské. K prameňom slovenských rozprávok*. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Ústav slovenskej literatúry SAV, 2015, 224 s.

¹³ Kompletné vydanie textov Cambelovej zbierky je dostupné našej v práci: Žeňuchová, K.: *Zbierka ľudovej prózy Samuela Cambela*. Prameň k výskumu rozprávačskej tradície na Slovensku. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, 2014, 464 s.

¹⁴ Slovenské ľudové rozprávky. 1. Západné Slovensko. Výber zápisov z rokov 1928-1947. Zapísali poslucháči Slovanského seminára Univerzity Komenského pod vedením prof. PhDr. Franka Wollmana. Ed. B. Filová, V. Gašparíková. Bratislava: Veda 1993. 767s.; Slovenské ľudové rozprávky. 2. Stredné Slovensko. Výber zápisov z rokov 1928-1947. Zapísali poslucháči Slovanského seminára Univerzity Komenského pod vedením prof. PhDr. Franka Wollmana. Ed. a ved. red. V. Gašparíková, výber a poznámky pripravila B. Filová. Bratislava: Veda 2002. 1075 s.; Slovenské ľudové rozprávky. 3. Východné Slovensko. Výber zápisov z rokov 1928-1947. Zapísali poslucháči Slovanského seminára Univerzity Komenského pod vedením prof. PhDr. Franka Wollmana. Ed. a ved. red. V. Gašparíková, výber a poznámky pripravila B. Filová. Bratislava: Veda 2004. 872 s.)

katalógom vybraných textov wollmanovskej zberateľskej akcie, ktorý obsahuje slovenské a anglické registry látok a následne zaraďuje jednotlivé látky do medzinárodného kontextu podľa dostupných medzinárodných katalógov.¹⁵

Podľa výskumných správ sa na wollmanovskej zberateľskej akcii podieľalo 64 zapisovateľov, medzi nimi sa uvádza napríklad Mária Kosová-Kolečányiová, Rudolf Žatko, Eugen Pauliny, Jozef Štolc, Rudolf Mrlian a iné významné osobnosti vedeckého života. Ján Stanislav sa medzi zberateľmi nespomína, ba ani v sekundárnej literatúre, kde sa opisuje priebeh wollmanovskej zberateľskej akcie.¹⁶ V spomínanom trojzväzkovom výbere Slovenské ľudové rozprávky sú z liptovskej stolice zväčša zápisy od Márie Kolečányiovej Kosovej.¹⁷

Na základe týchto skutočností, že údaje o výskumníkoch vo wollmanovskom zbere nekorešponujú s osobnými spomienkami Jána Stanislava, sme sa 30. novembra 2015 obrátili na Ústav etnológie SAV so žiadosťou o štúdium v primárnom pramennom materiáli, kde sme chceli overiť participáciu Jána Stanislava na wollmanovskom zbere, porovnať kvantitu i kvalitu Stanislavových zápisov v archívnom materiáli s materiálom publikovaným v Zborníku Matice slovenskej. Z Ústavu etnológie SAV sme však 1. 12. 2015 dostali zamietavú odpoveď s tým, že archív nie je prístupný bádateľom, lebo nie je spracovaný. Pracovníčka ústavu zodpovedná za archívne fondy v e-mailovej korešpondencii potvrdila, že meno Jána Stanislava sa neuvádza medzi zberateľmi wollmanovskej akcie.¹⁸

Ako to vskutku bolo a prečo sa Ján Stanislav nenachádza medzi zberateľmi, sa môžeme iba domnievať. Ján Stanislav v Zborníku Matice slovenskej však píše, že na zberateľskú cestu, ktorú inicioval Slovanský seminár UK pod vedením prof. Franka Wollmana, sa vybral v júli 1927. Najprv navštívil baču na salaši v obci Konská v Liptove. Dlho sa s ním rozprával a prehováral ho, aby mu rozpovedal niečo, ale bača rozkázal, aby prišiel inokedy. Podobne pochodil i na salaši pod Ďumbierom, v Demänovskej doline i vo Važci. Nikde nemali čas posedieť a porozprávať. Bezúspešné boli i cesty Jána Stanislava do západného Liptova. Neskôr už mal viacej šťastia.¹⁹ O hľadaní rozprávačov spomína, že i ten najlepší mu sprvoti vždy povedal, že nič nevie. Ale keď sa rozrozprával, ľutoval, že musí odísť, vte-

¹⁵ Gašparíková, Viera: Katalóg slovenskej ľudovej prózy. Zväzok I., II. Bratislava: Národopisný ústav SAV, 1991, 1992. 256 s., 257-556 s.)

¹⁶ Hlôšková, Hana: Wollmanovská zberateľská akcia a jej význam pre folkloristiku na Slovensku. In Mlacek, Jozef – Vojtech, Miroslav (eds.): Studia Academica Slovaca. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK, Metodické centrum Studia Academica Slovaca, 2005, s. 357-367;

¹⁷ Slovenské ľudové rozprávky. 1. Západné Slovensko, c. d., s. 54-177.

¹⁸ „Wollmanovský archív vzhľadom na to, že nie je spracovaný, nie je prístupný. Ale aj tak sa u nás z tejto akcie nachádzajú len výskumné správy...Ján Stanislav nie je medzi zberateľmi (ešte raz som to preverovala).

Predpokladám, že agenda týkajúca sa tejto zberateľskej akcie je na fakulte, keďže zber bol organizovaný fakultou.“ (Odpoveď od Ingrid Kostovskej z Ústavu etnológie SAV z 1. 12. 2015)

¹⁹ Stanislav, Ján: Niekoľko rozprávok z východnej tretiny Liptova, c. d., s. 1.

dy dostal najlepšiu vôľu. Niektorí zas chceli rozprávať len za prisľúbenú odmenu. Vo Važci vedel v čase výskumu Jána Stanislava rozprávať každý, lež on už nestačil písať. V lete v čase sezónnych robôt nie je vhodné obdobie na výskum, ľudia nemajú čas, treba prísť v zime, na priadky a pri iných príležitostiach. Jedna dievčina vo Važci mu povedala: „A čuo si uoni mislia, ja si len tak zadarmo nebudem jazig drat. Ak chcu, nay mi dobre zaplatia, ved uoni s toho žijú.“²⁰

Všimol si pri výskume aj všeobecné vývinové tematické a žánrové tendencie, postrehol, že v obciach, kde sa už vtedy nenosil kroj, kde ľudia chodili aj do sveta, rozprávky v pravom zmysle vymierajú, zabúdajú sa a nahradzujú sa rozprávkami novými. Sú to všelijaké spomienky z ciest, žartovné a pikantné príhody. Ešte ako malý študent počul som rozprávať Kukučínovu Rysavú jalovicu od málo vzdelanej slúžky pri páraní peria. O tom, že to bol literárny umelecký text Martina Kukučina, sa dozvedel, až keď bol starší študent a čítal literatúru. Vo Važci mu potvrdili, že veľa sa rozpráva o mátohách a o smrti. Na margo výberu látok uvádza, že zapisovali všetko, všetky látky, lebo „preberajúc látky, človek ľahko by mohol vynechať verzie povestí často veľmi zaujímavé,“²¹ pripomína i Anton Huska, jeden zo zberateľov.

Ako výsledok tejto „exkurzie“, na ktorú bol vyslaný prof. Wollmanom, pripravil J. Stanislav do tlače v spomínanom Zborníku Matice slovenskej 43 zápisov z liptovských lokalít: Teplička, Važec, Hybe, Vyšná Boca, Liptovský sv. Ján.²² J. Stanislav uvádza, že repertoár jednotlivých rozprávačov ani zďaleka nevyčerpali. V Liptovskom sv. Jáne natrafil na rozprávačku Margitu Hlavienkovú, 18-ročné remeselnícke dievča, ktoré vychodilo dva ročníky meštianskej školy. „Vie mnoho rozprávok, ktoré počula od už od svojej nebohej starej matky Lizonky (nar. 1859), vychýrenej rozprávačky.“²³ J. Stanislav od nej zaznačil 4 texty (*Hľúpy Jano*, *Ženich čert*, *Kmotra korytnačka*, *Agar Janči*). Popri tých uviedla ešte ďalších 21 rozprávkových látok, ktoré vie rozprávať. Jednou z rozprávačiek Jána Stanislava je i Hana Revajová-Stanislavka, chudobná žena zo *Závažnej Poruby*. Vydala sa do Lipt. Sv. Jána a žila na dvore Martina Sentivániho, keď jej muž robil panského kočiša. Zapísal od nej 11 rozprávok.

Zapísoval vždy meno, vek, či vie čítať, čo robí, či má pri rozprávaní trému, ako si užíva rozprávanie, odkiaľ text pozná. Sám pasportizáciu svojich zápisov opisuje takto: „...povyvedal som sa jeho (respondentove, dopl. KŽ) nacionále, kde sa narodil, z akých rodičov, odkiaľ boli rodičia, či je jeho rodina v dedine usadená, či a koľko rokov chodil do školy; ak to bol mužský, či chodil po svete, či bol pri vojsku, u koho a kde slúžil (ako kočiš a pod.)“²⁴

²⁰ Tamže, s. 2.

²¹ Huska, Anton: Hĺstka prostonárodných povestí z Liptova a z Oravy. In: Sborník Matice slovenskej, 1928, roč. 6, sošit 2, s. 5.

²² Stanislav, Ján: Niekoľko rozprávok z východnej tretiny Liptova, c. d., s. 1-48.

²³ Tamže, s. 31.

²⁴ Stanislav, Ján: Liptovské nárečia, c. d., s. 8.

Žánrové spektrum nárečových textov je širšie: nájdeme medzi nimi čarovné látky (*O popolvárovi, Janko Hraško, Zlatá podkova, zlaté pero, zlatý vlas, O Janičkovi a Ilonke, O kráľovi, čo deti nemal; Chudobných rodičov syn, O troch zhavranených bratoch a i.*), historické a démonologické povesti (*matiášovský cyklus, jánošíkovský cyklus, zakliate poklady; ženích čert, dievča čakajúce na mŕtveho milenca a pod.*), legendárne rozprávky – (*Kristus, Peter a planý človek*), poverové rozprávania (*žena, čo kravám mlieko odoberá; liace doja mlieko, o permonikovi, ktorý vie predpovedať, čo sa stane; striga porobí krave, aby ryčala a nemala mlieko; strigy ubijú zvedavca; pltník a pastier čarujú; veštiaci farár; o Pikulíkovi, dievča a čert*), krátke anekdoty (*ako stará Vážťanka cestovala prvýkrát vlakom*) i dlhšie humoristické rozprávania (*Ako učiteľ farárovi drevo kradol, ako žena drotárovi cez rozum prešla, hlúpy Jano*).

Nárečová transkripcia týchto zápisov je už profesionálna, ak ju porovnáme so zápsmi z archívnych záznamov zo študentských čias Jána Stanislava. Sám však svoje zápisy uverejnené v Zborníku Matice slovenskej nepokladá z dialektologického hľadiska za stopercentne spoľahlivé, pretože i mladí i starí rozprávači sa hanbia s cudzím „inteligentom“ hovoriť v nárečí. Podľa Jána Stanislava predstavuje zozbieraný materiál, ktorý uverejnil v Zborníku MS, väčšiu hodnotu ako rozprávkový prameň pre folkloristov.

Tretiu skupinu folklórnych textov, tvoria zápisy z nárečovej prílohy Stanislavovej monografickej práce *Liptovské nárečia z roku 1932*, kde na margo zbierania súvislých textov píše: „V každej dialektologickej monografii majú byť pripojené textové ukážky. Sbíeranie textov robí už väčšie ťažkosti, ako pozorovať hovor a vyberať si, čo sa mi páči, alebo opytovať sa, čo ako sa zovie, lebo objekt potrebuje k tomu mať dosť času a usadlú, dobrú náladu.“ Nárečovú prílohu monografie tvorí spolu 23 záznamov zo Štrby, z Važca, Hýb, Vyšnej Boce, Liptovského sv. Jána, Demänovej, Dúbravy, Vlašiek (dnes patrí k obci Vlachy) Osady (dnes Liptovská osada), Ludrovej, Nižnej Revúcej, Gombáša a Šošova. Iba štyri texty preberá zo súboru, ktorý publikoval v Zborníku Matice slovenskej v roku 1929, zvyšné pripojené texty sú nové, presne a spoľahlivo zaznamenané. Pripája i tri záznamy ľudových piesní a dva voľné rozhovory s respondentmi.

Námietky proti niektorým dialektologickým interpretáciám a jazykovo-historickým výkladom jednotlivých nárečových javov v diele Jána Stanislava boli ukázané v dobových recenziách a posudkoch H. Barteka či E. Nováka. Na význam zozbieraných nárečových textov a spoľahlivú fixáciu nárečových javov upozornili Oldřich Hujer, Ľudovít Novák i Henrich Bartek. Na základe archívnych rukopisných materiálov i publikovanej časti diela Jána Stanislava sme sa pokúsili opísať a systematizovať jeho individuálnu i organizovanú zberateľskú činnosť zacielenú na súvislé prozaické prejavy. Prvá časť nárečových záznamov spadá do obdobia študentských gymnaziálnych rokov Jána Stanislava (1924), druhú skupinu textov situujeme do kontextu organizovanej zberateľskej činnosti v rámci wollmanovskej

akcie v rokoch 1928–1942. Tretia skupina folklórnych textov vznikla účelovo pre potreby Stanislavovej dialektologickej monografie o liptovských nárečia a stala sa jej súčasťou (1932).

Kompletnú zbierku nárečových záznamov J. Stanislava tvorí spolu 69 textov z Liptova (z toho 5 nepatrí pod žánrovú strechu folklórnych rozprávačských útvarov). Hoci Polívkov *Súpis slovenských rozprávok*,²⁵ nasvedčuje tomu, že ide zväčša o známe látky, ktoré už boli zdokumentované na území Slovenska, rozsah i kvalita nárečových zápisov Jána Stanislava sústredených na jeden geografický región dokazuje, že jeho dielo má čím osloviť aj folkloristov.

²⁵ Polívka, Jiří: *Súpis slovenských rozprávok*. 1.–5. zväzok. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská 1923, 1924, 1927, 1930, 1931.